

„Egy jövő-forma primitív előfutárai vagyunk”

Sokszólamú beszélgetés Zalán Tiborral egy virtuális irodalmi szalonban

Vass Tibor: Tiborom, ha nem veszed rossz néven: érdekelne, milyen név van az úttörő igazolványodban, a magyar-oroszosz szakos diplomádban, az útleveledben, és milyen név lesz a halotti bizonyítványodban? Mikor szereztél magadnak nevet? Szerinted miről vagy nevezetes?

Zalán Tibor: Az úttörő-igazolványomban, de jó is lenne, ha meg lenne, kedves Vass Tibor, Lipák Tibor név van. A magyar-oroszosz szakos diplomámban is. Az útlevelemben már – mert viszonylag új útlevelem van – a Zalán-Lipák Tibor szerepel. Viszont, az előző útlevelemben megint csak Lipák Tiborként voltam jelen, aminek nagy hasznát láttam, mert például a román határon Zalán Tiborként kerestek és kereshettek (hogy mi okból, erről talán erdélyi barátaink többet tudnak), és nem találtak meg, tehát nyugodt szívvel jöttem-mentem keresztül, át rajtuk. A nevemet 1974-ben szereztem, és a Tiszatáj akkori szép és fiatal titkárjától kaptam. Kellott egy írói név, én nem tudtam akkor, miért, Ilia Mihály, a Tiszatáj akkori főszerkesztője tudta. A titkárő felütötte a naptárt, és azt mondta: legyél Ábel. Mondtam, hogy nem, mert az túlságosan foglalt irodalmi név. Felütötte megint, és azt mondta: legyél Zalán. Ez tetszett. Sietnünk kellett, mert borozni indultunk az éjszakába, és Ilia főszerkesztő megtiltotta neki, hogy mindaddig eljöjjön velem borozni (elsőéves egyetemista voltam), amíg nem találok nevet. Nagy tétek voltak tehát lerakva a nevem körül. Hogy miről lennék nevezetes? Hát a nevemről. Ha.

A halotti bizonyítványomban is ez a Zalán-Lipák lesz, öreg vagyok már a változtatásokhoz. A Lipákot apám miatt tartottam meg, aki kubikos ember lévén, az istennek nem akarta megérteni, miért nem jó a Lipák név egy költőnek. Azt gyanította, kubikossága miatt nem jó nekem ez a kedveske szlovák név. Magyaráztam én neki, hogy a magyarban -pák végződésével ilyen szavak vannak csak: tírják, cserpák, pupák. Nem felel meg a jelentéstartalommal. Hát, ez lesz. De én már nem fogom ezt látni. Ő sem.

Balla D. Károly: Szoktál-e még ígéretes ifjú költőket a Vígszínház lépcsőjén ülni, saját köteteket olvasva várni? (Mert Kortárs-szerkesztő-korodban engem így vártál, amikor telefonon bejelentkeztem nálad. „És miről ismerlek meg?” – aggodalmaskodtam. „Lesz a kezemben egy fekete könyv” – válaszoltad. Amikor a megbeszélte helyre odaértem, a lépcsőn ülni ezt a könyvet lapozgattad. Már benne volt a nekem szóló dedikálás. Meghatódtam. Csak a sörök oldottak fel a Kassai Kocsmában). Szóval: szoktál-e még...?

Zalán Tibor: Nem szoktam. Az ígéretes költők már nem engem keresnek meg, mert se lapom, se türelmem hozzájuk. Azért, elég rémisztő lehet egy pofa a Vígszínház lépcsőjén, kezében a saját kötetével. Egy mentségem lehet, hogy dedikálva volt számodra a kötet. Erről egy történet. Kortárs-szerkesztő koromban összetalálkoztam Vas Istvánnal az utcán. Bottal járt, egy nagy tarisznyaszerű eszköz volt a vállán, és öreg volt, nagyon szép öreg. Örülök, hogy látlak, mondja, többször kerestelek a szerkesztőségben, oda akartam adni a gyűjteményes fordításköteteimet. Álltam, néztem rá, aztán azt gondoltam, jó duma. Benyúlt a tarisznyájába, és kihúzott belőle három sárga kötetet. Úgyes, gondoltam, miközben megköszöntem. Elbotozott, elballagtam én is. Biztos volt nála épp a kötetekből, gondoltam. Hazaérve fölütöttem a legelső könyvet, és majdnem lefordultam a székről: dedikálva volt a nevemre. Tehát, valóban, napokon keresztül cipelte a nekem szánt köteteket Vas a nagy nyárban a Széchenyi utcába. Ő már élő klasszikus, én pályája elején járó süvölvény. Miért? Hiszen a Kortársban nem közölt verset a rovatvezetőségem alatt, tehát még csak nem is ennek szólt a gesztus. Akkor nagyon megértettem és megtanultam valamit. És attól kezdve lett fontos számomra, pontosabban vált programszerűvé a fiatal költőkkel, induló pályákkal a tisztességes bánás. Most is az. Fekete könyvvel a kezemben, vagy anélkül.

Dalos György: Milyen érzés volt alanyi költőként chicagói szerkesztőnek lenni („Szivárvány”)?

Zalán Tibor: Hát, ha mindkét végén lettem volna a zsinórnak, nagyon jó. Mert, más volt Mózsinak Chicagóból hazaugrania, mint nekem kimenni Amerikába. Más pesti chicagóinak lenni, mint chicagói pestinek. Én társszerkesztőként alkalmazott voltam, aki gyakorlatilag nem rendelkezett anyagi forrással vagy bázissal. Amikor a lap megszüntetését bejelentette a fenntartó-szerkesztő, Mózsi Ferenc, még azt sem tudtam mondani, hogy bakk. Magyarázatot sem kértem, és később sem éreztem úgy, hogy kérnem kellett, lehetett volna. Akkor derült ki, hogy nagyon is alanyi költő maradtam végig, mindenféle garancia-kérés nélkül feccoltam bele majd egy évtizedet az életemből a Szivárványba, és ezt az egészet egy augusztus éjszakai telefonnal nemlétezővé lehetett tenni. Mindegy. Én nagyon fontosnak tartottam a Szivárványt, mert abban a nagyon átpolitizálódó helyzetben megpróbáltam csak minőségi szempontokat érvényesíteni. Azóta sincs ilyen, pedig nagyon kellene.

Mózsai Ferenc: Tibor(cz)omhoz az lenne a kérdésem: mikor folytatja vajon a még annak idején elkezdett Tűz Tamás-tanulmányát, akár kivetítve a problematikát a saját költészetére is?

Zalán Tibor: Jó Ferencem, úgy is, mint hajdani szerkesztőtársam a Szivárványban, elevenemre tapintottál, mármint a sok félbehagyott munkára, el nem kezdett tervre. Nem csak a Tűz Tamás-tanulmány maradt félbe. Végiggondolom, mert erre kényszerít a kérdésem, ha most hirtelen meghalnék, drámák, regények, de még versek sokaságát vinném magammal, természetesen mindet csonkán hagyottan, el sem kezdetten... Megijedek. A Tűz Tamás-tanulmány befejezetlensége azóta is bánt, és időnként rám tör a folytatás szükségérzete, ugyanakkor nagyon zavar, hogy évekkal ezelőtt hagytam félbe. A félbemaradás oka kettős. Részben, mert épp olyan lelki és energiai bajaim voltak az idő tájt, hogy képtelen voltam azt a magasfeszültséget fenntartani, inkább előidézni, ami a tanulmány első részének megírásakor volt bennem. A másik, hogy kaptam egy ígéretet egy kiváló barátomtól arra, hogy két hétre egy faházban elhelyez, eltart, és nekem csak a tanulmányom kell foglalkoznom. Az ő élete is más kanyart vett, mint ahogy az ígéret mondásakor arra számítani lehetett, a faház sem ott áll már, ahol állt, de az is lehet, ott áll még, csak már ő sem az a faház, aki régen volt. Jól érzed, hogy az ember a máséval való foglalkozáskor erősen foglalkozik a magáéval is, állandóan párhuzamba állítja a talált és átbeszélte problémát a saját művészetében találhatóival, a megoldásoknál óhatatlanul is a saját megoldhatóságait tételezi. Ahhoz, hogy ismét hozzáfogjak a Tűz Tamáshoz, több dolog szükségeltetné, ami most nincs meg. Egyik, ismét el kellene mennem Hamiltonba, az öregek otthonába, ahol egyetlen egyszer találkoztunk Tamással, végig kellene mennem a sűrű falak között, és meg kellene állnom az ajtaja előtt, amely mögött már nem ő üldögél. Mindez már nem miatta, miattam szükségeltetné. Hogy földidőzdiék bennem az a pár évvel ezelőtti fickó, aki elkezdte írni a tanulmányt. Aztán kellene két hét magány, fa- vagy kőházban, meg az, hogy legyen egy Szivárvány, amelyik lehozta az első részt, és igényt tart a másodikra. Azt hiszem, ez utóbbi hosszadalmas mondat jelzi, mennyire reménytelen a tanulmány folytatása. Ha addig el nem patkolok lépfenétől. Azért mégiscsak komikus, hogy egy ilyen nevű kórokozótól kell rettegnünk a harmadik évezred elején! Szóval, vigyázz magadra ott Chicagóban, a te szeretett Csíkhágódban, mert (egyelőre) közelebbi célpontnak látszotok a lépfenében is, mint mi itt, kicsi Európa még kisebb, ronda, vakarcs szívében. (A ma reggeli hírekben hallom, hogy két fehér poros csomag már meg is érkezett Magyarországra, egyik Pakisztánból. Jó reggelt, Magyarország, ha ezt

akartuk, beérkeztünk Európába, mi több, a nagyvilágba...)

Dalos György: „Valahogy majd csak felnőtt gyermekünk / nyelvünkől is marad valamennyi rá / s neve alá odaírhatja még egy ideig állampolgárságát: magyar”. Te Jóisten! Státusz törvény ide, nyelvvédelem oda, „a sírt, hol nemzet sülyed el / népek veszik körül?” Hisz-e a költő a magyar nyelv (szóval a magyarság) jövőjében avagy csak gyakorolja?

Zalán Tibor: Drága Gyurkám, nem is láttuk egymást Berlin óta. Kár. Szóval, ez a versrészlet. Amikor írtam, még jelentősen itt voltak az oroszok, és a rendszer sem emlékeztetett egészen erre a mostani – ilyen, olyan, de mégiscsak létező – demokráciára. (Könyvégető birodalmi szélről van szó a versben, aczélfogakról...) Akkor úgy gondoltam, a nyelv megtartása valamiféle tartás megtartása is, és a gyakorlása valamihez való jogot és elkülönülést jelent. Ma már másként látom, ma már úgy látom, hogy a nyelv nem megtartja a magyarokat, hanem elválasztja egymástól őket. Jövő? Amikor ezt írom, épp csapást mér Amerika Afganisztánra. Nos, ehhez képest a nyelv nevetségesen törékeny játékszer. A magyarság jövője és Európa jövője és a civilizáció jövője valahogy összekapcsolódik. Nemzeti nyelv nélkül, vagy, ha akarjuk, másfajta nemzeti nyelvvel. Mondjuk, euro-nyelvvel.

Simándi Ágnes: Tovább szeretném faggatni Tibort az „euro-nyelvről”. Véleményem szerint az irodalom az a műfaj, amely minden nép esetében megtartja azt a sajátosságát – az adott nyelvre egyedien jellemző belső azonosságát, amely belső tartalma és nyelvi fordulatai csak azt érinti meg, aki tudja azt a nyelvet. Ebben az értelemben a nemzeti irodalmat anyanyelvnek tekintem. Amikor fordításra kerül sor, ez a réteg aligha tud átszűrődni. Nem is az a feladata. Más kérdés az egyetemes mondanivaló, annak mindenképpen át kell jönnie, azért egyetemes. Megértem, hogy jó lenne korlátok nélkül – mint például a zenében és a képzőművészetekben – közlekedni oda-vissza a különböző nyelvterületek között, mégis kibukik belőlem: nem lehetne a nemzeti nyelv „korlátját” mondjuk nem korlátnak, hanem a lélek kapaszkodójának tekinteni? Olyan kapaszkodónak, melyre nem csak a költőnek, de az adott nyelven élőknek szüksége van... Utána jöhet euro-nyelv, minden – de a személyiség fejlődéséhez én elengedhetetlennek tartom ezt a „hagyományos” formát. Remélem, érthető, amit mondok. A másik gondolat – ugyanezzel kapcsolatban –, hogy bár a költő „mindenkinek” ír, mégis, a költészet, az irodalom maga réteg-szükséglet... Mindez töprengés. Talán újabb gondolatokat vált ki. És mielőtt elfelejteném: nagyon jó lenne, ha megírná azt a Tűz Tamás-tanulmányt...

Zalán Tibor: Ágnes, a messi Torontóban, első felvetésem az euro- és a nemzeti nyelvről elég sokfenekű. Nem tudom, van-e ilyen terv, hogy euro-nyelv-létrehozás, kapásból én azt mondom rá, hogy nem zavarna, ha létrejönne. Lehet, ha lenne időm végiggondolni, mást válaszolnék. Most ezt: tudnám szeretni. Persze, a nemzeti nyelv apró hajlásai, titkai, múlt-, történelem- és történetmegőrző funkciói természetesen rendkívül fontosak, mi több, kikerülhetetlenek. Vannak azonban olyan formálások, amelyek közös nyelven is létrehozhatóak. Erre tett és tesz kísérletet a vizuális és konkrét költészet, nem kevés eredménnyel, magyar nyelvterületen is. Ha a nyelvet nem lélek-eszközként, hanem jelrendszerként fogjuk fel, akkor nincs akadály a nemzetközi egyeztetésnek, a jelcserék megoldásának. A lélek kapaszkodója viszont egészen egyszerűen a más nyelveken beszélők számára a nyelv korlátja. Így jön létre a fából vaskarika. Azt gondolom, ha a határok úgy oldódnak fel, hogy a nemzeti létformák is feloldódnak nagyobb egységekben, akkor a nemzeti nyelv is szükségtelenné válik a beszélő identitásának megtartására. Ez természetesen hosszabb folyamat, és olyan lélektani másság, amit mi sem elfogadni, sem megérteni nem vagyunk képesek. Más reflexeink vannak, más féltéseket és sértéseket hordozunk az idegeinkben, más a történelemhez való viszonyunk, más a máshogyan beszélőkkel kialakított kapcsolatunk. De az új nemzedékek, a világhálós fiatalok másképpen viszonyulnak már a nyelvhez, az azzal lefedett identitáshoz, a megtartáshoz és az elvegyüléshez. És ez még csak nem is morális kérdés, ez fejlődéslélektani kérdés. Az pedig, hogy a nyelv mennyire kapaszkodó, egyszerűen általánosíthatatlan kérdés. Egyre többen vannak, akik már nem akarnak belekapaszkodni, más felé orientálódnak, lásd a popkultúra zene-tánc-ritmus-jelenségeit, a társadalom egyes rétegeinek nyelven kívülségét, önálló, nemzetközi szavakra építő nyelvi strukturálódását...

Nem hiszem, hogy a költő mindenkinek ír. Ahogy megfogalmazni szeretem: a költészet a mandarinok játéka. Nyilván, a maguk szórakoztatására. Ahogy a komolyzene sem íródik mindenkinek, egy Beethoven sem tömegélezeti cikk, nem beszélve mondjuk egy Kurtágról vagy Sály Laciról. Az a költő, aki mindenkinek ír, legkevesebb, hogy gyanús fejlemény. A magas kultúra élvezetéhez magas kulturálisági fokon levés szükségeltetik, már ami az elvontabb művészeti ágakat vagy műfajokat illeti. A költészet csak ritkán, és szinte mindig programszerűen találkozik a tömegekkel. Petőfi programmá tette a költészet tömegekhez történő eljuttatását, és a kor olyan volt, hogy ez nagyrészt működhett is. Ma legfeljebb Uhrin Benedek balfaszságait említhetem föl, mint tömegeket megmozgató jelenséget, de az illető nem költő, a tömeg pedig, amely zászljára tűzi, egyáltalán nem tekinthető a költészet közönségének. Be kell ismernünk, hogy kevesek számára élvezhető az, amit csinálunk, ezt nem szégyellni kell, ellenkezőleg. Büszkének kell lennünk, hogy magas szinten tudunk megvalósítani valamit; azok számára, akik ezen a szinten akarják élvezni a nyelvet, a verset, a zenét, a művészetet.

Tűz Tamás-ügyben sáros vagyok, tehát ártatlan...

Békés Pál: Most, október 6-a tájékán különösen aktuális a kérdés: hogy-mint esett, hogy 1999 októberében a magyar író-társadalom nevében Zalán Tibor leplezte le az aradi vértanúk egyikének, gróf Leiningen-Westerburg Károlynak frankfurti emléktábláját az ujjongó járókelők lelkesült kiáltozása közepette, kiket megbízható hírforrásaink szerint egyben fel is esketett a magyar szabadság ügyére?

Zalán Tibor: Ami igaz, az igaz, mőresre tanítottam a németeket ebben a gróf-ügyben. A valóság, hogy nem én lepleztem, hanem Pröhle és Szegedy-Maszák, én csak ott álltam. Az úgy volt, hogy Darvasi odajött hozzám a hírhedt magyar pavilonban, és azt kérte, menjek velük focizni a német írók ellen. Emlékezhetett arra, hogy egy időben eredményesen rúgtuk a bőrt Esterházyval, Czakovával, Kő Palival, ilyen, ma már összeférhetetlen alakokkal. De nekem fáj a lábam, nem mentem. Ekkor talált rám Budai Kati, aki ott a programok tótumfaktuma volt, és azt kérte, menjek el koszorúzni Maszákkal és Pröhlével. Életemben nem koszorúztam még. Nem volt mit tennem, egyébként sem éreztem magam túl jól Frankfurtban, főleg nem a könyvvásáron. Elmentem. Legalább harmincfős tömeg ünnepelt egyfolytában. Ott álltunk, vártunk. Azt mondták, következik a magyar himnusz. Csönd. Vártunk. Hideg volt. Vártunk. Súlyos ötpercek teltek el, és a magyar himnusz nem akart kijönni a hangszórókból. Akkor elkezdtek pusmogni, hogy a Pista vagy Jancsi elment valahova, akinek be kellett volna kapcsolnia a magnót. Még kínosabb a csönd. Maszák odafordul hozzám, a maga szokásos fanyar arcával halkán megszólal: most megy már a himnusz? Mert ha igen, akkor én megsüketültem... Az ünnepi alkalomról megfélemlítve igen elröhögtem magam, az egybegyűlt himnuszvárók rosszallását kiváltva. Innen már csak egy lépés volt a magyar szabadság ügyére felesketés, mert megérkezett a Pista vagy Jancsi, és sercegve, ám annál nagyobb méltósággal megszólalt az összes hangszóróból a himnusz.

Dalos György: „Mert néma gyermek minden kis magyar: / A nagyvilág nem érti meg szavát...” (Kosztolányi). Igaz-e ez a mai magyar irodalomra és jelesül a lírára?

Zalán Tibor: Teljességgel igaz. Vagy majdnem. De lehet, hogy egyáltalán nem. A magyar líra rossz állapotban van, már ami a nemzetközi rangját illeti. Ez nem jó, éppenséggel lehet rossz is. A próza működik, tehát nem a nyelvvel van baj. Ha azzal lenne, akkor teljes csődöt kellene bejelentenünk. De azért olvassák Márait és Esterházyt és Konrádot és Dalost és Krasznahorkait, meg nézik

Örkényt is. Ahogy Bartókot is játsszák és hallgatják. Azt hiszem, nem az értésről, hanem az érdeklődésről van szó. Lehet, hogy a magyar költészet nem tud olyasmit fölmutatni, ami legalább Európát érdekli. Ez nem nemzeti sajátosság, mitől lenne az? Az is lehet, hogy a magyar költészetet nem jól reklámozzák, nem jó költőkkel reklámozzák, nem jó helyen reklámozzák, ha reklámozzák. Nem árt, ha a nagyvilág meghallja azt, amit értenie kellene. Egyelőre ez a (ki)hallatszás lenne a legfontosabb lépés. Aztán, lehetne azon töprengenünk, hogy a hallók miért nem értik, amit hallanak tőlünk.

Dalos György: „és néhány akvarell...” – ez a német/magyar verskötet címe. Lesz-e grafika, freskó, körkép? Mit kölcsönöz ki a költészet egyéb műfajokból? Zenéből?

Zalán Tibor: Az ötlet jó. Különösen a körkép. Mostanában ez feszty a lelketem. A körkép. Nekem van zenei végzettségem (zenei általános iskola, elvégeztem egy művész- és egy jazzdob-iskolát...), tehát ideje körülnézнем ezen területen is. Próbálkozom. A szimfóniákat már Weöres lefoglalta. Maradnak a kisebb műfajok, vagy az operák. Mint említettem, nem is rossz a felvetés. Bár ez már másnak is eszébe jutott, sajnos. Marad a dallam és a ritmus. És ez a kettő, így együtt, már majdnem zene.

Jónás Péter: Szerinted mi a különbség a dalszövegek és a versek között, és irtok-e még dalokat Huzella Petivel?

Zalán Tibor: Alapvető különbséget látok. A dalszöveg még akkor is alkalmazott műfaj, ha a zene előtt írodik. Huzellával már több mint egy évtizede dolgozunk együtt, és a munka közösségén túl célja az, hogy Huzella Péter előadói image-ét létrehozzuk és fenntartsuk. Ez azt jelenti, hogy nekem egy olyan kép kialakítását kell kimunkálnom Huzelláról, ami nem feltétlenül fedi sem az én habitusomat, sem az ő hétköznapi énjét. Ehhez még hozzátartozik egy kialakított zenei világ, Huzella-megszólalás is, jellegzetes hanggal és megjelenéssel. Mindezeket figyelembe véve, ha nem érted félre a kifejezést, a dalszöveg sokkal manipuláltabb, mint a vers. Azt is be kell kalkulálni a szövegek megírásakor, hogy egyszer elhangzó/felhangzó dologról van szó, amit a nézőtér helyet foglalóknak azonnal meg kell érteniük, be kell fogadniuk, rezonálni kell tudniuk rá. Ez egyértelműen a szövegvilág leegyszerűsítését kívánja meg. Ami nem jelenti azt, hogy el kell jutni a slágeripar primitívségéig, de mindenképpen le kell mondani a nagyobb áttételekről, bonyolultabb metaforikáról. Cserében ezért az ember kicsit megmártózik abban a népszerűségben, amiben költőként ritkán van része. Amikor négyezer néző előtt verset olvasol a diósgyőri várban, mögötted a Kaláka, vagy a tömött Petőfi-csarnokban felmész a színpadra meghajolni Huzella-koncert után, nem ugyanaz, mint egy könyvtár húsz olvasója előtt felállni. Nem biztos, hogy jobb, és biztos, hogy nem fontosabb. Csak másabb.

Huzellával folyamatosan dolgozunk, most egy új nagylemez anyagának a válogatásában vagyunk benne, nyakig. Rengeteg jó dal közül kellene a legjobbakat, vagy legütőképesebbeket kiszedegetni. Nem kellemetlen munka, kevésbé fárasztó, mint létrehozni volt azokat. Erős nyár után vagyunk, Eger városa rendelt tőlünk egy gyermekmusicalt, amit le is gyártottunk határidőre, Eger kis csillagai a címe, a Dobó téren adódik elő. Idén hét előadás volt, jövőre még többet szeretnének belőle, felnőtt színészek és ötven gyerek van a színpadon. Ezek nézik egy-egy alkalommal, ami jó érzés megint. Ennek a zenei anyagából is készül egy cd- és kazetta-verzió, és lehet, elkészítem a darab regény-változatát is. Eger éveken keresztül akarja nyári látványosságul a darabot, nyilván eladhatók lesznek a hanghordozók, sőt, a regény is.

Meg aztán, Péter időről-időre előkap, ha a Zenegérbe kell szöveg, és megszorul, én meg rögtön segítek rajta. Láthatóan élvezi, hogy mindig van egy lekasztható költője a műsorához. Én írtam a Zenegér főcímezene-szövegét is, igazi bánatom, hogy ezt nem írják ki, pedig én nagyon büszke vagyok rá. Remélem, ismered, hát nem jó kis duma?

Dolgozunk tehát, Huzella minden hónap első vasárnapján a Kolibri Pincében mutatja be a bevált és népszerű számok mellett a legfrissebbeket, meg vagy(tok) hívva, néha én is odatévedek, jók a sörök és nagyon jó minőségű, szerencsére, a közönség is.

Bohár András: Miért viseltetnek oly sokan a mindenkori aktuális avantgárdal szemben ellenségesen, ha nem is ismerik?

Zalán Tibor: Könnyű lenne azt válaszolni, András, hogy azért, mert nem ismerik. Nem azért, bár ez sem kizárt teljes mértékben. A dolog talán ennél is egyszerűbb, és te ezt nálamnál jobban tudod. Az avantgárd, ha valóban az, aminek így nevezi magát, feladatának, mi több, létformájának, ha nem létkeresésének tekinti a létező és értéknek beállított, vezető pozícióba került irodalmi formációk tagadását, a hagyományos szemlélet által értéknek tételezett művészeti termékek értéként történő elutasítását, azok létét kanonizáló esztétikai szemlélet megtagadását. Mármint, ki örül annak, ha a magának jól berendezett élettérbe, mondjuk egy lakásba, hirtelen betör valaki, és azt mondja, hogy a festmények pocsékak, kidobni őket az ablakon, a könyveket elégetni vagy bedobni a Dunába, a bútorokat darabokra törni stb., és mindezek helyére pacsmagoknak feltűnő képszerűségeket aggatni, lineárisan olvashatatlannal könyvszerűségekkel megtölteni a polcokat, az öreg fotel vagy hintaszék helyett ülhetetlen, ám dekoratív üldölköztetőkben feszengetni stb. És akkor még nem beszéltünk arról a kötelező agresszivitásról, amivel az avantgárdoknak konzervatív környezetük felé kell fordulniuk, a lekispolgározásról, a leavultozásról, a leidejétmúltzásról. Innen szemlélve nem értelmezhető számomra a kérdésed. Miért kéne barátságosan viseltetni magukat az avantgárdal szemben... Ám várjunk csak! Kiknek is? A kérdésedben *olyan sokan* szerepel alanyként. Kik ezek? És mit jelent a mindenkori *aktuális avantgárd*? Nem visszakerdeznem akarok, hanem hangosan töprengem. Mintha az avantgárd általam régóta megérzett (lehet, hogy valójában nem létező) meghasonlását tapasztalnám a kérdésedben. Mit sugall az általad felvetett kérdés? Én nem szeretlek téged, de te vajon miért nem szeretsz engem? Honnan veszed hozzá a jogot? Én nem becsüllek téged, de ugyanakkor nekem fáj az, hogy te sem becsülsz engem. Én megtagadlak, de te miért is viselkednél velem ellenségesen. A betagozódni szándékozó avantgárd a gesztussal máris leszámol létezése lényegével, és ebbéli szándékában komikus. Ha valóban az, aminek vallja magát, akkor szocializálhatatlan. *Olyan sokan*? De hát nem épp az a szándék, hogy az olyan sokan-t botránkoztassam meg, köpjem szembe, alázzam meg zlése és ellustult lélekmechanizmusa miatt? Vagy, olyan a mai avantgárd is, mint a Chocito (nem tudom, így írják-e a nevét, mert én még soha nem ettem, csak hallottam róla) nevű csoki, amelyik azzal reklámozza magát, mi több, akarja eladni, hogy ő csúnya? Most akkor mi itt a kérdés? Hogy miért nem vesznek meg, esznek meg, vagy az, hogy nem akarom, hogy megvegyenek, és nem akarom, hogy felzabáljanak, ezért eleve ehetetlennek készítem magam a tömegizeket szeretők számára, és erre még büszke is vagyok a tömegtermékek közül kivettve...

Dalos György: „A nőket, kikről a verseket írnak, nem ismerjük...” Eszerint a múzsa fölösleges volna, vagy csak amolyan technikai segédesszköz a költészethez? Felvetődik-e a mai lírikus előtt a végzetes kérdés, miszerint „Milyen volt székesége...”?

Zalán Tibor: *A milyen lesz székesége* érdekel a dologban. A múzsa rendkívül hasznos dolog, de munka közben legtöbbször zavaró tud lenni. J. Gy. is inkább merengett a székeségéről, mint gyakorolta azt, hiszen az ember műszálokodás közben nemigen tud írni, papíron alkotni meg egyáltalán nem. Azt hiszem, a mai költészetben már nincs ilyen közvetlen belépője a múzsának a lírikus világába, mint volt régen. Talán Mallarme mondta, hogy a költészet nem gondolatokból áll, hanem szavakból. Nos, valahogy így van ez a múzsákkal is. A modern költészet is távol tartja magát az érzelmeiktől és azok közvetlen megszólaltatásától. Kicsit töketlen lett ez a mai költészet. Szavakkal pepecsel, miközben kinosan ügyel, hogy semmi köze ne legyen az érzelmeik világához. Szócsorgatás, szómanipulálás, szópöcskölődés. A nő, mint múzsa, szinte már megbocsáthatatlan vétek.

Azért, tudnod kell, én egy konzervatív alkotó vagyok, még mindig.

Berniczky Éva: Mintha egyre inkább divatba jönnének a nő-írók. Lehet, hogy a férfi-írók meg kimennek a divatból? Szerepcsere történt? A Múzsa kezdett el írni – és te leszel az, aki homlokon csókolod őket?

Zalán Tibor: Én ezt a női költő-divatot nem vettem észre. Lehet, nem figyelek oda eléggé. Vannak női költők környezetemben, de nőiségükre sose gondoltam, amikor költőként figyeltem rájuk. És fordítva, ha nőként, eszembe nem jutott, hogy költők lennének. Én ezt rendjén valónak gondolom. Ami a homlokot illeti, nem eléggé erotikus része a testnek számomra, már ami a csókolódzást illeti. Akkor inkább lejjebb vagy följebb. Ha más nincs, jó a homlok is. És semmiképp sem tennék különbséget nő- vagy férfiköltő között. Ez nem olyan, mint a bokszt. A divatnak egyébként sincs neve. Ha divatba jönnek a női költők, már nem is érdekelnek, mert azt jelenti, hogy már nem fontosak, csak a szoknyájuk alá fújtatták a szelet. De most látom, te nő-írókról kérdeztél. Azokhoz nem értek.

Dalos György: Szövegszerkesztő, diszkett, e-mail – az irodalom termelőeszközei. Mi lesz a ceruzával?

Zalán Tibor: Valamit kihagytál, kedves Gyuri! A diktafont. Mert mit tesz a magyar lírikus? Elindul a munkahelyére (előfordul, Kolibri Színház), az Árpád hídon áll a forgalom, előkapja a diktafonját, és mondja, és csak mondja, és teljesen meg van győződve arról, hogy az életmű legfontosabb része történik meg éppen. Aztán jön az általad fölemlített szövegszerkesztő, a diszkett, az e-mail, stb. Én számítógép-hívó vagyok. Nem hiszem, hogy minőségi különbség van aközött, amit ceruzával vagy billentyűzettel írunk. Én speciálisan szeretem a ceruzát, de nem szeretem a leírt szöveget bepötyögni utólag a gépbe. Főlősleges játék. Talán a saját személyiségüket nagyon szerető embereknek fontos a ceruza, illetve a kézírásuk. Félig az utókorban gondolkodás kényszere is ez. Én azokat a kézírataimat is azonnal kidobom, amiket véletlenül vagy kényszerből kézzel írok. Nem gyűjtöm magamat. Bármilyen furcsa, a ceruza éppen olyan szükséges rossz eszköz, mint a klaviatúra. Ha rögtön rámondhatnánk a gondolatainkat a papírra, az lenne az igazi. A többi merő eszköz-kérdés.

Békés Pál: Miközben gratulálok Zalán Tibornak friss Szép Ernő-díjához, melyen még meg sem száradt a Halvérfesték, érdeklődnék, milyen új színdarab-terveken töri a fejét. Sőt, tovább mennék a már-már tapintatlan puhatolódzásban. Noha az új Nemzeti Színház egy bravúros, hökkentően és forradalmian újszerű gondolat jegyében az Ember tragédiájával nyitja első évadját, de ha nem így esett volna, és ésszerűen cselekszenek, vagyis Zalán Tibort kérik fel a nyitódarab megírására, akkor mivel kényeztette volna el közönségét a mester?

Zalán Tibor: Hálás kérdés, Anton Pávlovics, különösen a *ha* tetszik benne. Az új Nemzeti egyébként többször is megkeresett, nem *ha*, hogy orvul kicsalja tőlem a Vérhal-esték, avagy a Vérfal hess tyúk című többszintes darabomat, de nem álltam kötélnek. Maradt nekik ez a Madách, aki azért nem egy dramaturg-genie, ha jobban megkaparjuk, egy kész tragédia az egész. Köszönöm a gratulációt, én ártatlan vagyok. Ami a terveket illeti, egy Unferlédi című darabon töröm a fejem lassan öt éve, és még mindig nem jutottam tovább a szereplőlistánál. Az viszont imponáns. Meg írom a Münchenben báró holdszínházát, egy felvonással meg is vagyok, de lassan el kéne kezdeni a cselekménnyel is foglalkozni, mert egy darabnak azért szólnia kell, egy idő után, valamiről.

Radnóti Zsuzsa: Örömmel teszek fel kérdést Zalán Tibornak, akinek éppen most jelent meg (a szeptemberi 2000-ben) egyik, ha nem a legnagyobb szerű verse Terc címen. Gondolatilag és nyelvíleg is bravúr! Ehhez szeretnék neki gratulálni, ilyen „nyilvános formában” is, no meg a szeptember 21-én, a magyar dráma napján átnyújtott Szép Ernő-díjhoz, melynek zsűrijében is volt szerencsém benne lenni. Ez a kitüntetés mindig az elmúlt év, évad legkiemelkedőbb magyar drámaírói teljesítményéért, illetve egyes esetekben, mint most Tibornál is, az eddigi drámaírói munkásságáért jár. (A másik díjazott Garaczi László volt.) A kérdés pedig a következő: mint friss, új Szép Ernő-díjas, mi a véleménye Bóta Gábor aznap, szeptember 21-én, a Magyar Hírlapban megjelent cikkének címéről, amely így hangzik: Rossz formában az ünnepelt – mármint a magyar dráma, teszem hozzá én. S a cikkben a szerző azzal folytatja, hogy a színházi kritikusok ideai szavazólistáján nagyon sokan üresen hagyták a rubrikát, amelyben a legjobb magyar dráma címét kellett volna feltüntetni. Ez is egy mértékadó vélemény, s több kritikus is osztja. S most én egy frissen kitüntetett drámaíró véleményére lennék kíváncsi ezzel kapcsolatban.

Zalán Tibor: Kedves Zsuzsa, köszönöm, hogy megtisztelt a kérdéssel; előbb pedig a kétszeres gratulációt. Öröm, de nem meglepetés számomra, ahogy maga az én – és szerencsére nem csak egyedül az én – pályámat figyeli, és időnként ennek jelét is adja. Kevés hasonló tapintatos, ugyanakkor kemény és józan irodalmi-színházi szakembert ismerek, nagyon jó, hogy maga van, és magával a törődés és figyelem megnyugtató érzete. Ami Bóta Gábor cikkének a címét illeti (a cikket nem olvastam), nem lep meg. Ezt a fajta nyegle és lekezelő, lezsernek és szellemesnek hitt oldalvágásokat régóta nem nélkülözi a magyar dráma a kritika részéről, és én, aki ráadásul gyermekszínházban dolgozom, halmozottan hátrányos helyzetben lévő színházi ember vagyok, hiszen a gyerekszínházzal való foglalkozást, mi több, az ahhoz értést, a magukra adó kritikusok nagyobbik része még a magyar drámával való foglalkozásnál is alacsonyabb rendűnek tartja. A kritikusok egyetlen dolgot felejtenek el: ha a magyar dráma valóban rossz formában van, annak nagyrésztben ők is az okai. Ha a magyar dráma rossz formában van, akkor a magyar színházi kritika is eljutott a mélypontra, és ez abban is megragadható, hogy nem segíti a drámafejlődést, hanem önmagát próbálja meg eladni helyette, meglehetősen kétes és sokszor ízléstelen módon. Az a magyar kritikus, aki üresen hagyja a rubrikát, amikor a legjobb magyar drámára kell szavaznia, nemcsak nagyképu és felelőtlen, de jellemtelen és/vagy aggasztóan tájékozatlan. Annak a véleménye nem a drámáról lehet kompetens, és semmiképpen nem érdekelhet. Az irodalomkritikában is megfigyelhető hasonló „kritikus” magatartás, főleg a költészetben, tehát én még eggyel többszörösen is hátrányos helyzetben vagyok. Az irodalomkritika gyakorlatilag megszűnni látszik, a kevés megjelenő írás nagy része használhatatlan, mert vagy a pályatársat és barátot dicséri gyomorforgató gátlástalansággal, vagy az ellentábor kiszemelt tagját próbálja meg lemészárolni. A legjobb módszer azonban az elhallgatás, mintha az illető művész és műve nem is léteznék, vagy nem lenne jelen az általuk szeretettekhez hozzámérhető módon. Ez is tapasztalható a színházi kritikában, hogy visszatérjünk a kályhánkhoz. Azért, az ellenkezője is. Bécsy Tamás a Halvérfesték megnézése után – előtte elolvasta természetesen a művet, ami megint csak nem általánosan bevett szokás – azt mondta a STÚDIÓ K kocsmájában: ehhez a drámához – és sok más hasonlóhoz – nincsenek még meg azok az eszközök, amivel pontosan le tudná írni a dráma-kritika, illetve -elmélet. Akár igaza van, akár nincs, a gesztusa és őszintesége ritka tisztességes és követendő lenne. Annál is inkább, mert az illető az egyik legkiválóbb drámaelméleti szakember, és nem újságíróból, netán színházak szélén ténfergő pályatársától lett önmagát szakértővé kinevezett színházi író. Az egyik pesti színházunk igazgatója már évekkal ezelőtt azt nyilatkozta a rádió Szalon című műsorában, hogy ő nem képes, és nem is hajlandó a kétszáz fős színházát élő magyar szerző drámájához megtölteni. Ha nem jött volna rá, hogy ki az illető, egyébként kiváló és általam más megnyilvánulásaiban becsült színházi ember, akkor csak pillantson rá a színházi repertoárra, hol nem játszanak évek óta mai magyar drámát – programszerűen... Azt azért valakinek jeleznie kellene a színházkritika egyre jobban maguktól elszálló figuráinak, hogy még ma sem a kakas kukorékolása miatt hajnalodik, legyen bár erről a kakas bármilyen mélyen is meggyőződve. Azt gondolom, drámát író kiváló fiatal emberek vannak ma a színházak környékén, peremén, és egyre több olyan is, aki csak drámaíró, és uram bocsá', még elméletileg is felkészült, ami a másik oldalon nem mindig fenyegető veszély. Lehet, hogy még nem tudnak elég jól bratyizni a magukat náluknál fontosabbnak és dráma-színházközelibbnek képzelő kritikusokkal. Remélem, nem is fognak. És azt is, hogy a most elharapódzó pimasz, pókhendi és fennhéjázó kritikus hang és attitűd mielőbb ki fog szorulni mind az irodalom-, mind a drámakritikából.

Elek Tibor: Szép lassan csörgedezik ez a regényfolyam, Mesterem (bármit is mondtam akkor róla, bármilyen nehézségeket is okozott számomra, azért én kedveltem az első részt is, hidd el), mikorra várhatunk egy újabb kötetnyi szakaszt belőle?

Zalán Tibor: A Papírváros készül, sorról sorra halad, szó szerint. Van, amikor egy-egy hét úgy telik el, hogy egy sort írok legfeljebb az eddig elkészültekhez, a *lassúdad regény* definíció így természetesen nemcsak a narráció iszonyatos lassú, vállaltan vontatott módját hivatott érzékeltetni, de azt is, hogy az időben nyúlik el rettenetesen a szöveg formálódása, amit én nem bánok, mert nincs kinek-minek elszámolnom a könyv előre haladásával. Azért, a 2002-es könyvhétre kijön az újabb rész, kicsit rákapcsoltam mostanában a prózára, már nem csak egy-egy sort írok naponta, van úgy, hogy kettőt is. Az Alföldben jött most egy rész, jön a novemberi Tiszatájban is egy nagyobb interjú kíséretével, aztán, várhatóan a jövő év első hónapjaiban megint néhány, terveim szerint az általad (kiválóan és jó csapattal) szerkesztett, egyre rangosabb Bárkában is – persze, ha ti is úgy gondoljátok majd. Ami a véleményalkotást illeti, én legtöbb pályatársamtól eltérően, jól viselem a kritikát, de csak akkor, ha az a mű ismeretében, és abból kiindulva, illetve abban megmaradva íródik, vagy hangzik el. Tehát, bármit is mondtál a regény elolvasása után (nem emlékszem sértő megállapításokra...), azzal engem csak megbecsültél, mert vetted magadnak a fáradságot, és beleolvastad magadat a műbe. Bármennyire is meglepő lehet számodra (tudom, hogy nem az), ez a mai magyar irodalomban már csöppet sem természetes. Tehát, inkább te mondjál olyat, ami elmarasztal, mint az dicséren, akinek fogalma sincs, hogy mit dicsér rajtam vagy a dolgozatomon. A kritika-viselésre jó példa, hogy egy kuratóriumban, melynek tagja vagyok, három ember között kellett elosztanunk egy jutalmazási helyet. Én arra a fickóra szavaztam, aki a Papírvárosról a legesélyesebb kritikát írta. Mindenki meg volt döbbenve, és magyarázatot kért. Csak azt tudtam mondani, hogy az illető nem kevésbé barátom, mint a másik kettő, de amikor abban a kritikában levágta a regényt, akkor nem tett mást, mint a véleményét rögzítette és tette közzé. Az, hogy a kapcsolatunk ebben nem gátolta meg, csak azt bizonyítja, hogy erkölcsileg helyén van az illető, és az effajta bátorságot támogatni kell, akkor is, ha az ilyesmi nem mindig kedvez nekünk. A mai kritikában ugyanis csak a miéinket (cimborákat, akoltársakat, el- és kocsmatársakat) dicsérik, a másik oldalon lévőket pedig vagy elhallgatjuk, ami a legjobb gyilkolási módszer, vagy fanyalogva, lekezelve, neveltségessé téve megbasszuk. Ahogy egyszer meséltem neked, projektként kezelik ismert és elismert irodalmárokat egyik-másik társuk megtaposását, háta mögötti tönkretételét, gyalázását, rágalmozását, végső soron kinyírását. Én innen nézek minden kritikát, és innen becsülöm meg az elmarasztalást is. Egyébként, nem mondtál te rosszakat, a rossz az lett volna, ha leteszed a könyvet ott, ahol reménytelennek és értelmetlennek gondoltad a további olvasást. Nekem tanulnom kellett abból, vagy kellene, amit mondtál, hogy az olvasó a regény elején még konceptuóziisan sem terhelhető meg annyira, hogy elfáradjon, belefáradjon az olvasásba, s ami a legrosszabb, egyszerűen csak elunja magát.

Balla D. Károly: A kedves kollégák az íródo vagy nem íródo új dráma, vers, tanulmány, regény felől érdeklődnek. Az ezekre adott válaszodtól függetlenül: mi van a tarsolyodban készen-félkészen, és mi az a nagyobb szabású írói terved (ha van ilyen), amelyet még azelőtt szeretnél befejezni, mielőtt az öregkori bölcsesség lehűti a nagyra törő vágyakat?

Zalán Tibor: Sokféle bajom van a befejezetlenséggel, és tartok attól, nem minden bajom fog elmúlni egyáltalán, vagy olyan hamar, ahogyan azt szeretném és egészséges lenne. Jelen pillanatban egy színházi játék szöveggönyvében dolgozom, Münchhausen báró holdszínháza (súlytalanság balett) a címe, és a Kolibri Színház, az Új Színház és a Fővárosi Nagycirkusz közös produkciója lesz a Cirkuszban. Sokat kínlódom vele, az első résszel vagyok teljesen készen, de a második rész, valamiért, nagyon vadul ellenáll. Ebben az esetben, kivételesen, nem igazi múzsa a határidő. Már háromszor léptem túl a határidőt, és nem az akarásnál van gond, hanem a nemtudásnál. Befejeztem a Ciróka Bábszínháznak Kecskemétre egy tibeti mesealapokat felhasználó bábjátékot, Kabule kincse a címe, december eleji a bemutató, és még az idén színpadra írok három népmesét a saját színházamnak; a Kolibri Fészkekben lesz az előadás. A Rádió meghívásos gyermekhangjáték-pályázatára is le

kellene adnom a szinopszist, ennek a lehető legidétlenebb összefoglaló címe van: Az én családom. Mit lehet egy családból kihozni, ami mese is meg kaland is, meg fordulat is, meg költészet is, meg... Igazi mag, konfliktus akkor keletkezhet, ha a család csonka, ha valami csapás van rajta... Ugyancsak a rádióknak készül (már két éve) a Hová vezettség? című monodráma-hangjáték, ami Mácsai Pali rádiós jutalom-játéka lenne. Folytatom a Papírvárost, hamarosan a második kötet leadásának is elérkezik a határideje. Fél évet adtam magamnak, hogy hozzákezdjek, és egy évet, hogy befejezzem azt, az Unfair lady című, legalább ötödik éve tervezett, azóta csak tologatott darabom megírásához. Elkezdtem egy versciklust két éve, Erotikus vázlatok címmel, aminek még van vissza vagy harminc darabja. A Genyagin-averzió című verses regényemnek tizenegy része hiányzik még, az első valamikor ebben a hónapban lesz olvasható az ÉS-ben, dolgozom egy Krisztus-cikluson, ami egészen váratlan (orvosi) nézőpontból akarja megragadni a Gecemane kerttől a keresztaláig vezető utat. Lassan gondolkodnom kell egy újabb versesköteten, és talán két filmforgatókönyv megírása is benne lesz az elkövetkező egy-két évben. Nem kevés, tudom, csak idő, csak idő, csak idő...

Szűgyi Zoltán: Drága Barátom, Bölcs Salamonnak mondanád-e Te is: minden hiábavalóság? S hogyan vélekedsz: elirigyl-e a sas olykor a kisebb testű madarak rőptét? És örömmel vagy csak fájdalmasan fedi fel mélységeinek titkait az óceán?

Zalán Tibor: Drága Zoltánom, ha én bölcs lennék, lehet, nem beszélgetnék itt. Túlbecsülsz, amikor metaforikusan olyan kérdéseket teszel fel nekem, amikre sem Salamon, sem Kölcsey nem tudta a választ. Csak sejtem, hogy valóban hiábavalóság minden. Ha nem így lenne, akkor nem léptem volna ki az irodalomból, vállalnék funkciókat, most például, hogy sokan megkerestek itthonról és a nagyvilágból, hogy vállaljam el a írószövetségi elnöki jelölést, vállalnám, ilyenek. Még abban bízom, hogy nem volt teljesen hiábavaló azt a sok számárságot összeírnom, amit megírtam az elmúlt negyedszázadban. A sas pedig igencsak irigyl a kisebb testű madarak rőptét, mert jó lenne néha neki is cél nélkül röpdölni és elvegyülni a föld közeli sokaságban. Az óceán pedig a fájdalját rejti el a mélyében, hiszen a legmagányosabb lény a világon a tenger. Egyszer álltam a Niagarával szemközt, néztem, ahogyan az irtatlan vízmennyiség dübörögve zuhan alá, és arra gondoltam, milyen lehet éjszaka Niagarának lenni, amikor a sok turista hazamegy. Kurva rossz lehet. Hát még az óceánnak, amelyhez képest a Niagara bizony csak felejtető csacskság.

Pécsi Györgyi: Komolyan tudod venni ezeket a kérdéseket? Ezt a virtuális párbeszédformát? Eközben magad is nem virtualizálódasz? Ez az újmódi író-olvasó találkozó? Ilyenkor kinek beszélsz, ha válaszolsz?

Zalán Tibor: Györgyi kedves, ha az ember elvállal valamit, azt illik komolyan venni. Papíron vagy éterben, virtuálisan vagy naturálisan. Én őszintén megbecsülésnek érzem, hogy arra érdekesnek és érdemesnek találjak mások, hogy én legyek az, akitől kérdeznek, és arra érdemesítenek, hogy kérdéseket tesznek fel kiváló és általam szeretett emberek. Ez a beszédforma csöppet sem virtuálisabb, mint a normális levél, csak gyorsabb. Akkor lenne az, ha jelgés kérdezőknek, vállalástalan fantomoknak kellene válaszokat adnom. Mitől lenne virtuális egy kérdés, és mitől az a válasz? Természetesen, most nem ülünk egy igazi, létező szalonban, nincs kávé az asztalunkon, whisky sörrel vagy vörösborral, de itt vagy előttem, az arcod, a hangodat is hallom, amikor olvasom a kérdésedet, és a magamét is, válaszadáskor. Nem azoknak válaszolok, akiknek lehetősége lesz elolvasni ezt a kérdezz-feleleket, hanem az aktuális kérdezőnek. Radnóti Zsuzsától Pécsi Györgyig. Minden esetben konkrétan, névre, hangra, tekintetre szólóan. Ez valóban egy újmódi író-olvasó találkozó, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy itt csak az én arcom látható egy fényképen, a tiétek nem, a közönség pedig végleg virtualizálódik. De gondolom, ez csak az első lépés az elektronikus író-olvasó találkozó történetében. El fog jönni az idő, és sokkal gyorsabban, mint azt gondoljuk, amikor a kérdező is megjelenik egy ablakban, élőben vagy felvételtől, illetve az olvasó is belejárhatja magát a beszélgetésbe, élőben, arccal, gesztusokkal, akár a közvetlen

környezetének láttatásával is. Ami már több is lesz, mint egy író-olvasó találkozó, mert mindenki abból a millióból láttatja kifelé magát, ami körülveszi, hitelesíti vagy hitelteleníti a mondandóját, meg hát ilyenek. Jelen állapotunk valóban köztes. Az újság-interjú és a hálós beszélgetőformák között kacszák ez a forma, műviség és spontaneitás, arc és arctalanság határán. Abból a szempontból feltétlenül fontos és előre mutató, hogy ha a világháló veszi át a kommunikációs főszerepet, és várhatóan nagyon is át fogja venni, ha át nem vette már, az irodalom, a művészet is meg kell találja benne a helyét, illetve meg kell keresse a lehetőségeit. Ha tetszik, egy jövő-forma primitív előfutárai vagyunk, és én ezt nem csak komolyan veszem, de még büszke is vagyok rá, hogy a részese lehetek.

A teljes anyagot lásd: <http://hhrf.org/ungparty/szalon/>

A kollektív interjút szervezte, a szöveget szerkesztette és közreadja: *Balla D. Károly*

A Pánsíp Irodalmi Szalon a kárpátaljai Ungváron működött két éven keresztül Balla D. Károly és Berniczky Éva vezetésével. A havonta tartott összejöveteleken számos művészt: írókat, színházi embereket, képzőművészeket és tudósebert, tanárt, újságírókat láttak vendégül és biztosítottak számukra könyvbemutatók, előadói estek keretében bemutatkozási lehetőséget a törzsközönség szűkebb baráti-szakmai tagsága előtt.

2001 őszén „a Szalon az égbe ment”: felköltözött az Internetre, hogy Balla D. Károly webrendszerén belül, az UngParty kávéházban működjön tovább. A szalon első virtuális vendége Zalán Tibor volt 2001 októberében, akinek a felkért barátok, kollégák - és az oldalt böngésző olvasók - e-mailban tehettek fel kérdéseket - Torontótól és Chicagótól Berlinen, Budapesten és Békéscsabán át - Ungvárig. Ezekre a vendég ugyanilyen módon válaszolt, és a szövegek folyamatosan gyarapodtak a honlapon. Az egybeszerkesztett végeredmény rövidített változata, úgy gondoljuk, a Forrás olvasóinak a figyelmére is érdemes.